

શ્રી આર્ય નૈતિક નાટક સમાજ.

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી. નાટકનાં ગાયનો તથા ટુંકસાર,

રચનાર,

કવિ ચિત્રકાર, કુલચંદ ઝવેરચંદ શાહ.

(મહાસતી અનુસૂયાના લેખક, તથા મુકન્યા સાવિત્રીના
મદદનીશ લેખક.)

છપાવી પ્રસીદ્ધ કરનાર.

નકુભાઈ કાકુભાઈ શાહ.

માલેક:—“શ્રી આર્ય નૈતિક નાટક સમાજ.”

સાલ મુકામ અમદાવાદ ભારતીય થીએટર.

પ્રત રૂ.૦૦.

સને ૧૯૨૫.

આવૃત્તિ ૩ જી.

આ મુક વાડીલાલ બાપુલાલ શાહે છાપી.

જેન એડવોકેટ પ્રેસમાં લીકારા વાડી-અમદાવાદ.

કીમત ૪ આના.

૧૨૨૭૪

શ્રી ગણેશાયનમઃ

ગુજરાતી ગ્રંથાલય-સંગ્રહ

“ મહાશ્વેતા-કાદમ્બરી, ”

નાટકની પ્રવેશવાર ટૂંક હકીકત.

મંગલાચરણ—વસ્તુ વિવેચન.

અંક ૧ લો.

૧૨૨૭૪

પ્ર. ૧ લો.—હેમકુટ પર્વતપર આવેલા અચ્છેદ સરોવર પાસેના પ્રદેશમાં હંસરાજ ગંધર્વની પુત્રી મહાશ્વેતાનું સખીઓ સાથે આગમન. પોતાના મિત્ર કાંપજલ સાથે સ્નાન નિમિત્તે આવેલા મહામુની શ્વેતકેતુના કુમાર પુંડરીકે કર્ણમાં ધારણ કરેલી કુસુમ મંજરીનો સુગંધ પ્રભાવ; મહાશ્વેતા તથા પુંડરીકના પ્રેમનું પ્રથમ દર્શન.

પ્ર. ૨ જો.—ખીજવાર પરણવાનો ધખારો લઈ બેઠેલ બુઢા સદાનંદને શેરીનાં છોકરાં પળવે છે, ને સન્યાસી થઈ જવા કહે છે. પૈસાનો લોભી ચીદાનંદ આવી ચડે છે અને પૈસાની લાલચે બુઢાને નવજવાન બાળા પરણાવી આપવાનું ફર કામ કરવા તૈયાર થઈ પરદેશ જવાનું નક્કી કરે છે. બુઢાનો આનંદ.

પ્ર. ૩ જો.—કામની છેલ્લી સીમાએ પહોંચેલા પુંડરીકની દુર્દશા. ચંદ્ર તથા પુંડરીકનો અરસપરસ શ્રાપસંભ્રમ. મહાશ્વેતા ને લઈ કપિંજલના આવતા પહેલાં પુંડરીકનું મરણ, કપિંજલનો વિલાપ, પતીના સુખની આશાએ આવેલી મહાશ્વેતાની નીરાશા; રંગમાં ભંગ; પતી સાથે બળા મરવાની તૈયારી કરતાં આકાશ-વાણીદારા શાંતવન. પુંડરીકના સુખનું આકાશગમન.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૨૭૪ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ મર્યાદા સિદ્ધાંત

વિષય ૬-૨-૩

“ મહાશ્વેતા—કાદમ્બરી.

નાટકનાં પાત્રો.

શ્રી વર્ગ.

કાદમ્બરી... ...ચિત્રસેન ગંધર્વની પુત્રી. મહાશ્વેતાની સખી.

મહાશ્વેતા ...હંસરાજ ગંધર્વની પુત્રી.

તરલીકા... ...મહાશ્વેતાની પ્રિય સખી.

મદલેખા..... } કાદમ્બરીની પ્રિય સખીઓ.
તમાલાકા..... }

ગૌરી... ...હંસરાજ ગંધર્વની રાણી.

રોહિણી... ...ચંદ્રની એક કળા.

મદિરાચિત્રસેન ગંધર્વની રાણી.

સુશીલા... ...એક લોભી બ્રાહ્મણની છોકરી,

પુરૂષ વર્ગ.

પુંડરીકશ્વેતકેતુ મુનીનો કુમાર.

કપિન્દ્ર... ...તેનો મિત્ર.

ચિત્રસેન... ...ગંધર્વનો રાજધિરાજ; કાદમ્બરીનો પિતા.

હંસરાજ... ...ખંડીઓ ગંધર્વ રાજ.

ચંદ્ર... ...રોહિણીપતિ.

કુબેર... ...દેવતાઓનો કાષાધિકારી,

કેતુરંકકાદમ્બરીનો વીણાવાદક.

સદાનંદ... ...એક જૂઠું બ્રાહ્મણ.

ચીદાનંદ... ...દ્રવ્યલોભી ખટપટીઓ બિલ્લુક બ્રાહ્મણ.

સુવર્ણશાસ્ત્રી... પૈસાનો બાલ્યુ બ્રાહ્મણ સુશીલાનો ગાપ.

પૂર્વજન્મ અંશાવતારી પાત્રો.

ચંદ્રાપીડ.....ચંદ્ર.

વૈશમ્પાયન.....પુંડરીક.

તારાપીડ.....ચંદ્રાપીડનો પીતા.

શુકનાસ.....વૈશમ્પાયનનો પીતા તારાપીડનો પ્રધાન.

જાબાલી.....ત્રિકાળજ્ઞાની મહાત્મા.

કુંદ્રાયુધઅશ્વ.....કપિજલ.

પત્રલેખા.....રોહિણી.

પુનર્જન્મ.

શુદ્રક.....ચંદ્રાપીડ.

શુકશાસ્ત્રગંજ...વૈશમ્પાયન.

ચાંડાલકન્યા.....પુંડરીકની માતા-લક્ષ્મી

એ સિવાય વારાંગનાઓ, સિપાઇઓ, યોગિનીઓ, વૈમાનીકો.

યક્ષો વિગેરે વિગેરે.

ખ્રિ. સ. ૧૯૧૧ ના ઇંગ્લીશ દ્રોપી રાઈટ ઍક્ટ નથા ૧૮૫૭ ના જુના ઍક્ટ મુજબ આ નાટક રજીસ્ટર્ડ કરાવી, પ્રકાશકે સર્વે અધિકાર પોતાને ગ્વાધીન રાખ્યા છે માટે તેમની આજ્ઞા કે અનુમતિ વિના કોઈએ ભજવવું, ભજવાવવું કે છાપવું, છપાવવું નહિ.

પ્ર. ૪ થો - અભિસારિક મહાસ્વેતાની શોધાશોધ. પતી પાછળ પ્રાણુસાગ કરવાને તત્પર થયેલી મહાસ્વેતાને માતા પીતાનો બોધ; અખંડ શીયળવૃત્ત ધારણ કરી યોગિની રૂપે જીવન ગાળવાના નિશ્ચયથી મહાસ્વેતાનું તપ કરવાં માટે જવું.

પ્ર. ૫ મો—ચિત્રરથ ગંધર્વની પુત્રી કાદમ્બરીનો વિહાર વાટીકામાં સખીઓ સાથે વાર્તાવિનોદ. કુમારિકા તરીકે જીવન ગાળવાનું પસંદ કરનારી કાદમ્બરીને સંસારમાં પતીના લાલ સમજવવાનો સખીઓનો પ્રયત્ન.

પ્ર. ૬ ઠો—જગીરદાર તરીકે મોટા ડોળદમામથી મદાનંદ પોતાની કપટકળામાં એક લોભી બ્રાહ્મણને બોળવાને ફસાવે છે. સદાનંદનાં લગ્ન સુશીલા નામની બ્રાહ્મણકન્યા સાથે થાય છે.

પ્ર. ૭ મો—પોતાના તપના પ્રભાવ વડે કરીને પુંડરીકના શળની પાછળ કપિજલનું સ્વદેહે ચંદ્રલોકમાં આગમન; દેવતાઈ આયુધોનું પ્રાગટ્ય; વૈમાનિકના શ્રાપથી ઈંદ્રાયુદ્ધ નામના અશ્વરૂપે કપિજલનું પૃથ્વીપર પડવું.

અંક ૨ જો.

પ્ર. ૧ લો—શ્રાપના દોષથી તારાપીડ રાજને ત્યાં થયેલા ચંદ્રના અવતાર ચંદ્રાપીડને યુવરાજ્યાભિષેક: પત્રલેખા નામક રોહિણીનું ઈંદ્રાયુદ્ધ સાથે રાજસભામાં આગમન, ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપે ત્રીપુટીનો સમાગમ.

પ્ર. ૨ જો—શુદ્ધા ધણીને પરણીને પસ્તાએલી સુશીલા પોતાના ધણીના ડોળદમામનો ભેદ જાણી. બંધાપો કરતી આવે છે; સદાનંદ તેને સમજાવે છે, ત્યાં ચીદાનંદ આવી ચડે છે. સુશીલા ચીદાનંદને જોઈ વધારે ચીડાય છે, ને હયાની બળેલી સ્ત્રી પોતાને ઈંડા કુવામાં ઉત્તરનાર પાછા ચીદાનંદશાસ્ત્રીને કપાળમાં ડામ દે છે. પાપીને પાપની સજા મળે છે.

પ્ર. ૩ જો—ચિત્રસેન ગંધર્વ તથા રાણી મહિરાનો કાદમ્બરી ને પરણાવવાનો દુરાગ્રહ; મહાશ્વેતા તરફથી સંદેશો લઈ આવેલી તરલીકાનો ઉપાલંબ.

પ્ર. ૪ થો—દિગ્વિજય અરથે પૃથ્વી પર્યટન કરતો ચંદ્રાપીડ સૈન્ય સહિત વિશ્રાન્તિ લેવા કાળે મુકામ કરે છે. ત્યાં શંકરનું આરાધન કરવા આવતી મહાશ્વેતાને જોઈ આશ્ચર્ય ચકિત થાય છે. દુઃખી હૃદયને દીકાસો. સાખીની તપાસદ્ધિ; રાજકુમારનું આતિથ્ય; નહિં પરણવાની પ્રતિજ્ઞાવાળી કાદમ્બરીને મનાવવા માટે મહાશ્વેતાની સાથે ચંદ્રાપીડનું ગંધર્વ નગર તરફ પ્રયાણ.

પ્ર. ૫ મો—કન્યાવિક્રયનું કાળું કામ કર્યું એ પાપના ફળમાં સ્ત્રી તથા પૈસો તમામ ગુમાવી, સાધુ થઈ ગયેલા સુવર્ણ શાસ્ત્રીને ચીદાનંદ મળે છે અને પોતાને ડામ દેનાર સુશીલાના અવગુણ ગાય છે. સુશીલાનો આપ ચીદાનંદને તેના દૂર કામ માટે કપેકા આપી પોતાની માફક સાધુ થઈ જવા સમજાવે છે. ત્યાં કાદમ્બરીને મળવા જતી મહાશ્વેતા આવે છે, ચીદાનંદ તેને જોઈને ચલીત થાય છે. મહાશ્વેતા તેને શ્રાપ આપે છે કે તને સ્ત્રીની મોહિની છે તો જા “આજથી જગતમાં તું સ્ત્રીરૂપે દેખાઈશ” ચીદાનંદની ફજેતીની શરૂઆત.

પ્ર. ૬ ઠો—યૌવનના મદમાં આવેલી કાદમ્બરી તરફ સખીઓનું અદ્રહાસ્ય, મેના પોપટનો ઝગડો, ચંદ્રાપીડનું દર્શન થતાં મનમાં પીડા પામતી કાદમ્બરીનું પ્રેમ પાશમાં સપડાવું, તાંબુલ સ્વીકાર,

પ્ર. ૭ મો—સૈન્યની ઊવણીમાં ચંદ્રાપીડનું આગમન. પીતાનો પત્ર વાંચી સૈન્યની લગામ વૈશમ્પાયનને સોંપી યુવરાજનું તુરતા તુરત ઉજ્જયની તરફ પ્રયાણ. પૂર્વ સંસ્કારથી પાછળ રહેલા વૈશમ્પાયનનો ચિત્તભ્રમ.

પ્ર. ૮ મેા—સાવ્વી મહાશ્વેતાનું શિયળ લાંગ કરવાના પ્રયત્ન
 માટે વૈશમ્પાયનને શુક્રજાતીમાં પડવાનો આપ; ચંદ્રાપીડ તથા
 મહાશ્વેતાનો પુનઃ મેળાપ વૈશમ્પાયનને શ્રાપ થયાના સમાચાર
 સાંભળતાં ચંદ્રાપીડનું હૃદય ફાટી જવું કાંદમ્બરી તથા પત્રલેખાનું
 હૃદય પાંત. અશ્વરૂપે રહેલ કપિજલનું મુળ સ્વરૂપ પામી આકાશ માર્ગે
 આસ્યા જવું.

અંક ૩ જો,

પ્ર. ૧ લો જાખાલી મુનિના આશ્રમ પાસેથી ઋષિ કુમા-
 રોને શ્રાપના દોષથી શુક્રરૂપે પડેલા વૈશમ્પાયનની પ્રાપ્તિ. પોપ-
 ટના બચ્ચાનું પૂર્વવૃત્તાંત જાણવા ત્રિકાળજ્ઞાતી મુની જાખાલીને
 ઋષિકુમારોએ પુછેલો પ્રશ્ન.

પ્ર. ૨ જો—શુક્ર જાતીમાં પડેલા વૈશમ્પાયનના ઉદ્ધાર
 માટે કપિજલને સ્તુત્ય પ્રયત્ન, પુત્રના પાપકર્મથી ચાંડાળ કન્યારૂપે
 અવતરેલી લક્ષ્મીને ચંદ્રાપીડના સભાસ્થાન પ્રત્યે જવાની સૂચના.

પ્ર. ૩ જો—ચીદાનંદની ફજેતી હાસ્ય વિભાગની પૂર્ણાહુતી.

પ્ર. ૪ થો—શુદ્રકના સભાસ્થાનમાં ચાંડાળ કન્યારૂપે લક્ષ્મી
 નું પોપટ જાતીમાં રહેલ વૈશમ્પાયન સાથે આગમન. શ્રીમુખે
 પોપટનું પૂર્વવૃત્તાંત શ્રવણ કરતાં શુદ્રકનું મૂળ સ્વરૂપને પામી ચંદ્ર
 સોકમાં જવું વૈશમ્પાયનના આપનો અંત.

પ્ર. ૫ મેા—ચંદ્રાપીડના સ્થુળદેહની સેવા—રક્ષા કરતી
 કાંદમ્બરીને, તથા પુંડરીકના દર્શનની આશામાં દિવસ નિર્ગમન
 કરતી સાવ્વી મહાશ્વેતાને પતીનો મેળાપ. સતીઓના સતીત્વ
 પ્રભાવથી સ્વયં પ્રેમનો વિજય, આનંદોત્સવ દેવતાઓનાં આશીર્વાચન
 સાથે નાટકની પૂર્ણાહુતી. શાન્તિ: શાન્તિ: શાન્તિ:

શ્રી ગણેશાયનમઃ

“મહાશ્વેતા-કાદમ્બરી” નાટકનાં ગાયનો.

મંગળાચરણ-

સુત્રધાર—

શ્રી ગુણ ગણપતી શુભ મતિદાતા—શ્રી

હરો કુમતિ હરીહર સુખદાતા—શ્રી

લ'બોહરને લાશુ' પાય,

ગિરિભસુત ગુણનિધિ ગણરત્ન

સ્મરતાં સંકટ દુર પળાય.

કરો સદ્ગુણ કૃતી શુભ મતિદાતા—શ્રી.

બાળાઓ—વંદુ સરસ્વતી ભગવતી ભુવનેશ્વરી સરવેશ્વરી(૨).

ભારતી કરી આરતી પ્રેમેપૂજી પરમેશ્વરી—શ્રી

નટી, બાળાઓ—

૧

હારે પ્રેમ સાચો પ્રભુતણું ધામ છે,

હારે સાચા પ્રેમીના બેઠી શ્રીરામ છે,

બેઠી શ્રી રામ છે.....હારે.

કાચા જે પ્રેમના પ્રવાહમાં તણાય છે,

નાવ તેનું ભાગી ભવ્યકાર્ય ભૂકો થાય છે.

વાલમ વનિતા વિશ્વામ છે (૨) —હારે.

અંતર બળ્લેનાં અંતરમાં સમાય છે,

જેમ શુદ્ધ સાકર પયમાંડી મળી જાય છે.

તે દ્વંપતિના અમર નામ છે—(૨).....હાંરે

મહાશ્વેતા—

૨

આવે ક્યાંથી મધુરી મધુરી સુવાસ(૨)

પુષ્પ અપરિચિત પામ્યું કેા વિકાસઆવે

સમીર સ્વર્ગ તણેા નીકળી પ્રવાસે.

રહ્યો પ્રસરાવી સુગંધી ચોપાસે.

પામ્યું તન મન માઝં અતિશે ઉલ્લાસ....આવે

સખીઓ—

૩

ઓ સાહેલીરે (૨)સમજ કરીએ પ્રીત.

નથી સ્હેલીરે (૨) અટપટી પ્રીતની રીત.

ખોલ્લો અનેક સુણી બીજના ખોલ તોળી ખોલીએ.

સામાનુ દીલ જોયા વિના નવ આપણુ દીલ ખોલીએ.

અંતર સામાનું ભાળી ભરીએ ડગડું સંભાળી,

જોકે હાથે પડે કેમ તાળીરે(૩).....સમજ

મહાશ્વેતા—સખીઓ—

૪

મંજરીએ મનડુ મોહુંરે.

મનગમતી મહારાજ મારા મનગમતા મહારાજ

એથી દીલડું જામ પ્રોચુંરે.....મનગમતા.

ચુંડલીક—“ શું આપુણ તમને બહુ ગમે છે ? ”

મહાશ્વેતા—મનને તો મમતુ ઘણું મુખથી કેમ મગાય ?

લીણ પ્રીછયે લીણ પારખયે બટે માન મુનિરાજ

પુંડરીક—માગ્યે માન ઘટે નહિં જેવું જ્યાં હાતાર
 સુખે સ્વિકારો પુષ્પ આ ધરે કર્ણ મોજાર,
 સખીઓ—અતિ ઉદાર દિલ તમ જોયુંરે.....મનમમતા
 મહાપ્રેતા—સખીઓ— ૫

અમે જઈશું, અમે જઈશું, હવે અમે જઈશું રાજ
 રસલીના તમે આવજો.....અમે.
 આવી મંજરીઓ નિત્ય લાવજો
 પ્રેમે પરિમલ પ્રસરાવજો..... અમે.
 મુનિવર અમશું પ્રસંગ પાડી દર્શન દેજો દાંડી દાંડી
 અમ સદ્યું કંઈ કાજ જરૂર તમે કહાવજો.
 તમે આવજો.....અમે.

૬

છોકરાં—કાકા લ્યો સન્યાસ, લ્યો સન્યાસ, લ્યોને સન્યાસ,
 તજો બુદ્ધાપે ગૈરીની આશ.....કાકા
 સદા—આવ અહિંઆ તું આવ તારે પાણી બતાવ,
 તને સમજાવું સાચો સન્યાસ.....કાકા
 દીલમાં ફાટો જાગ્યો,
 નહિરે માનું હું તો નહિરે માનું;
 મને થોડે ચડ્યાની હોંશ હો રાજ.....દીલમાં
 છોકરો—(કાકા આ અવસ્થાએ તો માળા શોભે માળા)
 સદા—(બુલ્યો દીકરા બુલ્યો માળા નહિ પણ બાળા શોભે બાળા)

સદાનંદ—

૭

લાવું લટકાળી હાં મટકાળી
 કોઈ જીવતી જોખનવાળી.....લાવું.
 નખરાળી કોઈ નાર રૂપરૂપનો અંબાર,
 રંભાથી પણ રહીઅળી; સુંદર રથામા રુનેહાળી:
 અણીઆળી આંખડીવાળી.....લાવું.

ચીદાનંદ—બાસકનેા જીત્તો આ વરશે બાર વરસની બાળી,
 સદા—વૃદ્ધા હો કે બાળી હો વળી હો ગોરી કે કાળી,
 ઘરની શોભાછે ઘરવાળી.....લાવું

મહાશ્વેતા—

૮

બોલો બોલોને અંતરના બેઢી નાથ (વનવું દરબેડી
 પિયુ જશો ક્યાં અમને છેડી ?
 પ્રીતિ જન્મે જન્મ તણી તોડી—બોલો
 સાખી.

હાથે આવી હંસલો કડી ગયો આકાશ.
 જઈ બેઠો દૂર દેશમાં હવે મળવાની શી આશ.
 મરઝાદ મેં કુળની છોડી (૨)
 તમ સંગે મેં પ્રિતડી જોડી;
 ઉઠો ઉઠોને અંતરની કરીએ વાત; રાત રહી થેડી

આકાશવાણી—સ'હસ નવ કર શાણી.

આત્મઘાતનું પાતકે શીર તાણી.

પુનઃ સમાગમ થાશે,

ચોક તણ દે વીધિ વાક્ય જાણી.

મહાશ્વેતા—

૬

વિષય તણ બહુ હું વિષધારી
કરું જઈ પ્રસન્ન ત્રિપુરારી
ભુઠી આ જગત તણી જંગલ
ત્યાગી સહુ લોગ કષ્ટકારી
શીયજવૃત અખંડ ધારી કરું. (૨)

કાદમ્બરી-સખીઓ—

૧૦

અજબ બહાર શી ખની (૨)
ખેની વીશાળ વીથ વટીકા તણી
રચી રચના અદ્ભુત મુખે જાય ના બણી
પચાંગી કુલડાં ઘણું ખીલી રહ્યાં ચોપાસ,
કઈક નવલ રંગે ભર્યાં કઈક ભર્યાં સુવાસ:
રૂપ કઈકનું નીહાળી જાય નયણાં ઠરી,
શુભ્ર કઈકના લોભાવી લે છે હાંપડાં હરી,
શુભ્રવતી શુભ્ર મુગંધીને વળી જો રૂપને રંગ
પરખ્યા વીણુ નવ પાડીએ પુખ્તની સંજ પ્રસંગ.

સખીઓ—

૧૧

પતી વીના પ્રમદાના મનના પુરાય ક્યાંથી કોડ ?
કહે સખી પુરાય ક્યાંથી કોડ ?
સરજનહારે સરણ જગમાં નરનારીની જોડ (૨)

પશુ પક્ષી વન વૃક્ષ નીહાળો.
 સૃષ્ટિમાંહી સઘળે જઈ ભાળો,
 નાના મોટા જીવજંતુમાં પણ એવી નથી ખોડ;
 રાખી પણ એવી નથી ખોડ.....સરજનહારે.

કાદમ્બરી—પ્રભુ ભજયે સહુ પાતક ટળતાં,
 અખંડ મુખડાં સહેજે મળતાં.

પ્રભુ વીના સાહેલી ભવમાં હરાયજીતી હોડ—સરજન

સદાનંદ—

૧૨

મુખ માધુરીમાં મોહો મટકાળી

મુકીને માન ધુંધટો તારો ખોલ—ખ્યારી—ધુંધટો—

મુશીલા—વખત વિચારો વાલમા કંઈ ખોલો વિચારીને ખોલ

લોકો દેખે હું લાજ મરું પિયુ તેનો કરોને કંઈ તોલ

સદાનંદ—વાતે વીતે વખત અણમોલ....ખ્યારી ધુંધટો

મુશીલા—ઢાલની વાતો વાંચી નથી વળી જાણું નહીં હું પ્રેમ ખોલ

શીખ્યા બનાવો,, સઘળું શીખાવો;

સદાનંદ—ઢાલા લાગે કાલા કાલા ખોલ—તારા ઢાલા લાગે

ઢાલી શાને ઉલી તું અખોલ—ખ્યારી ધુંધટો.

ચંદ્રની કળાઓ—

૧૩

તાના હીમ તદીમ તદીમ તનનન

હીમ તદીમ તનોમ

તાના હીમ તનોમ

તદીન તનોમ તદીન તનોમ તનોમ....તાના

હર હર હીમ તહીમ તનોમ
 હર હર હીમ તહીમ તનોમ
 હીમ તનોમ તહીમ તનોમ તહીમ તનોમ તનોમ તાના!

અંક ૨ જે.

હરબારીઓ

૧૪

જય થાઓ મહારાજ ધીરાજ
 અવિચળ રહો યુવરાજ;
 બાણો પ્રજા તણી ઉરદાઝ.
 કરો પ્રજા તણા હિત કાજ.....જય.
 થાઓ અખુટ સમૃદ્ધિના સ્વામી,
 શિદ્ધિ સિદ્ધિ પ્રણમો શીર નામી;
 ધન્ય ધન્ય દિન આજ.....જય.

પત્રલેખા—

૧૫

માત્રીકનાં બાળક સૌ, માત્રીક સૌના શ્રી જગનાથ (૨)
 કર્તા હર્તા સૃષ્ટિના; સૌ બાળ એને હાથ-સહુ.
 ઝણતુ બંધે આવી મળતું બાળ્યુ નવ કોર્પનાથી બળતુ
 જગત માત્ર તેને આધીન છે અનાથના જે નાથ સૌ.—મા.
 નહિં પીંડ આ પોતાતણે પોતાનું કઈ નવ બાણવું
 સૌએ શુભાશુભ કર્મને પોતાતણુંજ પ્રમાણવું—જગત.

શુશીલા

૧૬

કોને કહું મારા કબોડાની વાત,
 ખાઈ હુંતો પરણી તોય કુંવારી (૨)
 જાણ્યું સાસરીઆમાં શેઠાણી થઈને રહેશું,
 રૂઠા સંસારીઆના લાખેણા લહાવા લઈશું;
 મોટા ઘરનાં કહેવાશું, માનમાંહિ મરડાશું;
 એવા હરખે હું હરખાણી; પરણીને પુરી પસ્તાણી;
 આશા એકે ફળી નહિ મારી—ખાઈ

સદા-ચીદા-સુ-

૧૭

અરર અરર આશું કર્યું અલી અવળચંડી કુર કામ,
 કાળાં કરે કામ તેના કપાળમાં કીર્તિનો કાળો પડે આમડામફ
 ભુકું કરો તારૂં શ્રી ભગવાન;
 જા જા ગધા દુર થાં ઓ નાદાન;
 લોળીને ભમાવી ફંદમાં ફસાવી ભવબાળ્યો મારો તેં હેવાન,
 જેવું કરે તેવું ભરે અંતે સહુ ત્રાજવે ન્યાય તોળે ભગવાન;
 અરરરર (૩).....અરર અરર

કાદમ્બરી—

૧૮

સખી જઈ સંદેશો કહેજે;
 મમ સખીને ધીરજ દેજે.....સખી.
 અસ્ત થતાં દિનકરનો નક્ષિની ઉઠાસ મનમાં થાય;
 અદ્ય પરિચયે ચક્રવાકી પણ પતી સુખને નવ રહાય,
 તજ્યું સખીએ દર્શન પરનરનું
 હું કયમ નામ લઉં નરવરનું—જઈ

સમજ્યા વિણ સુખની આશામાં પામર જીવ તણાય.
વિષય ભોગ આ લોક તણા સૌ અંતે નીરસ જણાય;
એ વિષયે કયમ ચિત્ત પરોવું—જઈ.

ચંદ્રાપીડ —

૧૯

અત્યુત્તમ પદ મિત્રતાણું આ સંસારે સમજાય.
આ ભવનીમાં અન્ય ઘણા જે સુખના સાથી થાય,
માતા પીતા બાતા થકી વળી શુભ પ્રિયજન સ્વજનથી
જે શુભમાં પણ શુભ તે પણ શુભ મિત્રથકી નથી;
મિત્ર રત્નથી આ ભવચક્ષુની સફળ સફર થઈ જાય
સમૃદ્ધિ ચૈદ ભુવન તણી પુરુષાર્થે મળવી રહેલ છે;
સદ્ભાગ્ય વિણ સન્મિત્રની પ્રાપ્તિ મહા મુશ્કેલ છે;
શબ્દ લઘુ પણ અર્થ અધિક જે અક્ષર માંહી સમાય

મહાશ્વેતા—

૨૦

રૂપે શું મન રચોરે, કાયાનો રંગ કાચોરે—ભગવાન મળે
હાડ માંસને રૂપીર ભરેલું મધ્યું ચામડે અંગ
ગંદા દેહનો ગર્વ નકામો કાયાનો રંગ પતંગ;
ભરૂસો નહિં સાચોરે કાયાનો રંગ કાચોરે—ભગવાનમળે

મહાશ્વેતા—

૨૧

શું કહું કયની મારી રાજ, શું કહું કયની મારી;
હું તો દૈવના ત્રાસે હારી રાજ—શું કહું.
પરખી પારિભતક મે અર્પણ કીધું મન માફ,
પતી તણ પરલોક સીધાબા કરી જીવતર મમ ખાઈ—રાજ

ચંદન કાષ્ટની ચીતા રચાવી, પેતી સહગમનની આશે,
 મુન્ય દેહ મમ સ્વામી તણો પણ ઉપી ગયો આકાશે—રાજ
 અરણ્યું મેં સર્વસ્વ સ્વામીને, પ્રેમની કફની ધારી,
 નજી જગત જાળણ સર્વ હું પ્રીતે બળું ત્રિપુરાસી—રાજ.

ચંદ્રાપીડ—

૨૨

ચાહું તમ સાથ સદા
 સતી ભગવતી તમ ચરણની સેવા
 છોડું નવ સંગ કદા
 દીર્ઘ મહીં દહાવ અનુપમ લેવા
 આપ સમાગમ મુખકર લાગે
 શાન્તિ સુધારસ રેહું સદા—દીલ.
 હૃદય ડગ અડગ બરહું ન ગમતું
 પરમ પવિત્ર પ્રવિણ પ્રમદા—દીલ.

સખીઓ—

૨૩

મેંધુ જોળનીયું જોળે બાયરે
 સાહેલી તારૂં મેંધુ જોળનીયું જોળે બાયરે.
 રૂડા વસંતના વાયરા વાયરે—સાહેલી
 કાદમ્બરી—વિધવિધ ખેલો ખેલતાં ગયું મુજ બયપણ જેમ
 માત પીતાના લાડમાં જાશે યૌવન તેમ
 સખી—“જડેન હવે માતપીતાનાં લાડ ન શોભે”
 કાદમ્બરી—ત્યારે ?
 સખી—“હવે તો પતીનાં લાઠ શોભે”
 જોને અનંગ તારી પુઠળ પુઠળ ધાયરે—સાહેલી

તમાલીકા—

૨૪

અલી જોજો મનાતી લોળી મેના;
 લોળવશે તુજને પોપટલ મુખે મીઠું ખોલી;
 અલી જોજો દેતી તું અંતર ખોલી—લોળવશે
 મહલેખા—પ્રેમી પોપટ હાઝ દીલની દીલમાંડી સમાવશે;
 રૂતુ વસંતે માનનીને મહનરાજ મનાવશે;
 રસરાજની રસરેલ જ્યાં રગ રગમહીં વ્યાપી જશે
 ઝખ મારી મેના માનશે; પણ ખોઈ પાયે લાગશે.

કાદમ્બરી—

૨૫

થઈ પ્રેમવશ પાતળીઆ (૨)
 મારા મનના માલીક મળીઆરે—થઈ
 પ્રીતે કરો મુખવાસ સજનયા રાજ હૃદયના વાસી
 ચંદ્રપીડ—પ્રમદા પ્રીત જ્યોત પ્રકાશી (૨)
 કાદમ્બરી—મારા મનના મનોરથ ફળીઆરે—થઈ
 ચંદ્રપીડ—લાગ્યવંત કર્યો ભગવતી મુજને
 જીવન સફળ થયું મારું

સર્વ—કરો શ્રી હરિ શુભ તમારું

કાદમ્બરી—મારા મનના માલીક મળીઆરે—થઈ

૨૬

પત્રલેખા—ક્યાંઈ સ્વાર્થ વિના નવ પ્રીતી દોઢી આ જગમાં
 ધુતારા જગમાં—કમારા જગમાં
 લાગે સ્વાર્થ સુધી પ્રીતિ મીઠી મીઠી આ જગમાં

દીકું સહુ નીજ સ્વાધને રોતું;
 રોતાનાં આંસુડાં કેઈ ન દહોતું....સ્વાર્થ વિના
 કહેણી મીસરી ખાંડ છે; કહેણી તાતા લોક;
 કહેણી તેવી રહેણી છે; એવા વીરલા કોક;
 ઔષધ માટે ફરે શેરી શેરી;
 દઈ મટયું કે લાગે વેદ વેરી.....-સ્વાર્થ વિના

મહલેખા }
 તમાલીકા }

૨૭

અમ સખી તણા રનેહને સંભારજો રાજ
 બોલ્યું વચન તમે પાળજો.
 આજા પીતાની પાળી જોલા પધારજો.
 દર્શન લાભ દઈ અમ નયનોને ઠારજો;
 તમ મનના તાપ તમે ટાળજો રાજ—બોલ્યું.

મહાશ્વેતા—

૨૮

જા વિષયી નફ્ટ નીર્લજ ફર્મતિ જા ફર થા
 અવિચારી થઈ વીકારી ગયો પરમધરમ હારી,
 જ્ઞાનવાન બુદ્ધી ભાન મતી ગઈ કાં મારી—જા.
 વાર વાર છે ધીછાર તુજને, ઓ પાપી નર !
 ઉર ઉપાસી આજ રાંજ ધારી ત્યાગ માંહી ધુળ—જા.

અંક ૩ બે.

ઋષકુમારો—

૨૯

મન મુરખ મમતા મેલી, ભજ અંત સમયના બેલી
 રહ્યો અપંચ દાવો બેલી, પણ હારીશ બાળ હતેલી
 આવ્યો ત્યારે લાવીઓ શું ? સાથમાં શું લઈ જશે (૨)
 ઠાલી હાથે આવીઓ, ઠાલો થઈ પાછો જશે
 જેની સંગે રહ્યો રંગ રેલી, તે મુકશે તને હડસેલી
 નહિં રહે નાણાની થેલી, ઘરબાર ઘાટ હરેલી—મન.

જાત્રાલી મુની—

૩૦

અન્યુતપદ પ્રભુમું પરમેશ્વર,
 વિશ્વેશ્વર યોગેશ્વર શંકર.....અન્યુત
 ભક્તપતી ભગવંત શ્રી ભૂધર વિશ્વે
 પરીપૂર્ણ પરબ્રહ્મ પરાત્પર

સર્વ—

૩૧

જગમાંહી જેણે મન હત્યું તેણે હત્યું સર્વ ગણાય
 સ્વર્ગ તણાં પણ અદ્ભુત સુખઠાં તેને તુરંત જણાય
 વિષયમહિ મહમસ્ત બની માતંગ બુઝો સપડાય
 મધુર નાદના નાદચક્રી મૃગ પારધી હાથે હણાય—આ
 રૂપ પ્રકાશ કીપકનો દેખી પતંગ બાળે કાય,
 રહે જળમાં પણ રસના સ્વાદે મીન તણાં જીવ જાય—આ
 કંઠણ કાષ્ટ છેદી નીસરે પણ કમળ નહિ છેદાય,
 પરાગ ગંધે મસ્ત બની અહીં પુલકગી મહીં શુંગળાય

લક્ષ્મી—

૩૨

રામ ભજતું પ્રાણીઆ
 તારા ભવની ભાવઠ ભાંખશે (૨)
 તારા દેહનું સાર્થક થશે—રામ
 “ખોલો રામ સીતારામ”
 પંખીડા તું ભે વિચારી કર્મ તહારાં. લે સંભારી
 વાસના નહારી તુને રૌરવ નરકે નાંખશે—રામ
 મૂઠ તેં મતિ વિસારી મતિ તેવી ગતિ તહારી
 ઉઝળે સંભાળી તહારી કંચનની કાયા થશે—રામ

કર્પીજલ—

૩૩

કોઈ મનઘેલા કોઈ મનઘેલા
 કોઈ મસ્ત બનેલા અલીમાને
 કોઈ ધાન ભૂખ્યા કોઈ માન ભૂખ્યા
 કોઈ મૂર્ખ રહ્યા કાયા કાને;
 કોઈ યશનાં કામ કરે હાથે (૨)
 કોઈ અપયશ ઠામ વહે માથે (૨)
 કોઈ સુખદુઃખ બે સરખાં માને,
 કોઈ ચડયા સમયને તોફાને.

૩૪

સુશીલા—જા જા નકટી નીકળ અહીંથી બહાર,
 ક્યાંથી શોકય તું સુખ બાળવા આવી ?
 ચીઠા — કેવી ખોલી તું વાત ચો કમત,
 નરને નારી કહેતાં લાજ કેમ નાંવી ?
 સુશીલા—જા જા નીકળ ટળ નટખટ ઝટપટ ફુલટા,
 તારું કપટ બધું મેં આજ અચાનક દીઠું;

સદા-ઇર્ષાબળી આ ઉંધું બાફે. રાંડજણીમાં
જણનારાંએ નાંખ્યું નથી કંઈ મીઠું;
સુશીલા—ધરના ઘુંડનીરે શાથી બગડી ગઈ છે બુદ્ધિ ?
સદા —હુચ્ચી શું લવેરે લાવું ઠેકાણે તુજ શુદ્ધિ.

લે લેતી જા. લે
 { રાંડ તું જાને, અઢીઠ થાને, જા તું દૂર થા (૨) }
 અરરર મરી ગઈ હાય વોય વોય.

ચીદા—સળગી હોળીરે કાકો કાકી ખુબ કુટાણા

સદા—જેઠ્યા વાલને વટાણા;.....જા જા

૩૫

સર્વે—ધન્ય ઘડી પળ શુભ દિન મંગળ.

આનંદ આનંદ આજ;

સુખ શાન્તિ સહુજન પામ્યાં,

સુધર્મા સર્વેનાં કાજ;

અજરામર કરશે નીજ નામ જે કરશે શુભ કામ,

કાળાં કરનારાને કરમે કાળો ડામ

ગોટાળો લગ્યો આપથી અજબ ગજબ થયો.

પુરૂષ હું હતો, બેઢી બની ગયો.

આ આખલા ઉપર હું પણ ફીદા ફીદા થયો ધન્ય.

કંચનીઓ—

૩૬

ગરે ગમ પમ ગરે ગસારે નીસાનીસા (૨) ગરેગમ પરેરે

પપપ મપની ધપ મધપ મગરે પપપસાગ-પમ

સારે નીસા નીસા—ગરે

સાપ મપ પપ નીધપ નીધપ.

મસાની ધપ મગરે

પપપ સા—ગ—પ—મ. (૨)

સારે નીસા નીસા—ગરે

શુક શાસ્ત્રગંજ—

૩૭

દિવ્ય લોકથી બ્રહ્મ થઈને, મૃત્યુ લોકમાં જઈ ચઢીઓ;

કામ વાસનાનું ફળ પામી, શુક જાતીમાં હું પડીઓ.

કાદમ્બરી—

૩૮

પીંજરું પડયું સૂતું મારું (૨)

ખ્યારા પંખીડા વીના—પંખીડા વીના—પીંજરું

સ્ત્રીઓ—સુંદર શરીર જણાય કાન્તનું પ્રથમ હૃદય જેહું

કાદમ્બરી—ખ્યારા પંખીડા વીના

સ્ત્રીઓ—સહજ ઢળેલાં નેત્ર લલાટની કાન્તિ પણ એવી

ગુંછળાવાળા કેશ આકૃતિ પ્રથમ હૃદય તેવી

કાદમ્બરી—ખ્યારા પંખીડા વીના

સર્વે—

૩૯

શુદ્ધ પ્રેમ તણે થયો વિજય વિજય,

પ્રીતે પામ્યા ઇષ્ટપદ અલય અલય;

સત્કર્મો થકી કીર્તિ વધારે,

તાત મ્હસુરના કુળને તારે;

જગમાં ઉચરાય જય જય જય,

તેને જગમાં ઉચરાય જય જય જય.

સમાપ્ત.

જાહેર ખખર.

નીચે લખેલાં પુસ્તકો શ્રી આર્ય નૈતિક નાટક સમાજનો મુકાબ્યાં હોય ત્યાંથી મળશે. માટે જેઓ સાહેબને જોઈતા હોય તેઓ રોકડી કીમતે મંગાવી લેવાં. વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે નહીં.

ચાપડીનાં નામ	કીમત	ચાપડીનું નામ	કીમત
૧ ખેઘારી તલવાર ...	૦-૪-૦	૨૧ જાહેર શમશીર ...	૦-૪
૨ અક્ષય વિશ્વામિત્ર ...	૦-૪-૦	૨૨ શ્રી જયમતી ...	૦-૪
૩ સરોજની ...	૦-૪-૦	૨૩ ઉર્વશી-પુરુરવા ...	૦-૪
૪ પરશુરામ ...	૦-૪-૦	૨૪ કનક કેશરી ...	૦-૪
૫ ઇન્દ્રાવતી ...	૦-૪-૦	૨૫ વિશ્વપ્રેમી કલાપી ...	૦-૪
૬ સરસ્વતીચંદ્ર ...	૦-૪-૦	૨૬ અમર લક્ષ્મી ...	૦-૪
૭ સતી તોરણ ...	૦-૪-૦	૨૭ પીપા ભગત ...	૦-૪-૦
૮ પુત્રરત્ન પુંડલીક ...	૦-૪-૦	૨૮ હોથલ પદ્મણી ...	૦-૪-૦
૯ સતી પદ્માવતી ...	૦-૪-૦	૨૯ જેસલ તોરણ ...	૦-૪-૦
૧૦ સૂર્ય કુમારી ...	૦-૪-૦	૩૦ બીરબલ બાદશાહ ...	૦-૪-૦
૧૧ સ્વદેશ સેવા ...	૦-૪-૦	૩૧ પ્રવિણ સાગર ...	૦-૪-૦
૧૨ 'રા' માંડલીક ...	૦-૪-૦	૩૨ રાજ લીલા ...	૦-૪-૧
૧૩ છત્રવિજય ...	૦-૪-૦	૩૩ મહારાજ શાન્તનું ...	૦-૪-૧
૧૪ સૂરદાસ ...	૦-૪-૦	૩૪ માર્વાલકાગ્નિમિત્ર ...	૦-૪-૦
૧૫ શ્રી ભક્તિવિજય ...	૦-૪-૦	૩૫ વીર દુર્ગાદાસ ...	૦-૪-૦
૧૬ સુરેખા હરણ ...	૦-૪-૦	૩૬ સતી મંજરી (હીન્દી) ...	૦-૪-૦
૧૭ નાગર ભક્ત ...	૦-૪-૦	૩૭ મહાચેતા કાદંબરી ...	૦-૪-૦
૧૮ નીલમ માણેક ...	૦-૪-૦	૩૮ રાજ સંભાળ ...	૦-૪-૦
૧૯ યોગ કન્યા ...	૦-૪-૦	૩૯ સંસાર લીલા ...	૦-૪-૦
૨૦ મનહર મેના ...	૦-૪-૦	૪૦ તારા સુંદરી ...	૦-૪-૦

નકુભાઈ કાલુભાઈ શાહ.

માલેક શ્રી આર્ય નૈતિક નાટક સમાજ

